

FŐESPERESI és ESPERESI iratok a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltárban

A székesfehérvári egyházmegye 1777-ben jött létre. Területe a veszprémi püspökség fejér és pilis megyei részeire terjedt ki. A veszprémi püspökség fennhatósága alatt ez a terület hagyományosan két esperességből állt: a fehérváriból és a budaiból. Ezek határai alapvetően a vármegye határokhoz igazodtak. A korszakról Hermann István publikációiból érdemes tájékozódni, aki kimutatta, hogy a 18. századi veszprémi egyházigazgatás idővel megteremtette a ráckevei, és a palotai espereskerületet is. A veszprémi időköt levéltárunkban Drávucz József fehérvári esperes protocolluma idézi meg.

A. Főesperességek (1777-2004)

Az új egyházmegyében – 1777 után – a korábbi két veszprémi esperesi kerület helyén két főesperesség jött létre, a fehérvári neve azonban *Székesegyházi Főesperességre* (Archidiaconatus Cathedralis) módosult, a korábbi név csak szórványosan élő névváltozatként maradt fenn. A 19. század közepéig a két főesperesség közötti területi aránytalanság is fennállt. A jóval kisebb *Budai Főesperesség*hez a 19. század közepén csatoltak át fejér megyei espereskerületeket. (Az espereskerültek főesperességekbe történő besorolását lásd a B. pont táblázataiban.)

Az egyházmegye belső igazgatási rendjének 1949-es átalakítása nyomán 1950-ben 2 újabb főesperességet szerveztek. (*Kun- és Besenyőföldi*; illetve *Árpádszállási Főesperességek*). A főesperesi igazgatási szint az egyházmegye belső igazgatásának 2004-ben történt átszervezésekor szűnt meg.

Főesperesi archontológia: A főesperesek sokáig kizárólag kanonokok voltak, a székesfehérvári székeskáptalan személyi összetételének változásai pedig jól feltártak és dokumentáltak. (Vö.: Forintos Attila 2005-ben megjelent adattára). 1949-ig stallum nevek is őrizték a főesperesi funkciót, abból a gradualis promotio elve szerint léphettek előbbre a főesperesek, a káptalan kolumnáris kanonokjai közé. Az 1949 után megszervezett főesperességeket szintén javarészt kanonokok (a VII. és VIII. stallum birtokosai, ill. mesterkanonok) vezették, de akadtak kivételek is. Így Kun- és Besenyőföld főesperese volt Preiner István (1949-1960); Török Ferenc (1978-1987); Árpádszállásé Dorozslai Béla (1949-1955).

A főesperesek feladatairól legegyszerűbben az egyházmegyei zsinatok dekrétumaiból tájékozódhatunk. Elsősorban az esperesek munkáját ellenőrizték, s jelentős feladatuk volt a bérnálások előtti plébániai vizitációk elvégzése. Önálló irattermelésük nem volt nagyarányú, iratkezelésük nem volt szabályozva. Célunk a rendezés és segédletkészítés során nem valamiféle utólagos elméleti rend megteremtése, hanem az egyes főesperesek egyéni iratkezelésének helyreállítása volt – így az iratok rendje valamelyest személyiségjegyeiket is őrzi.

Névváltozatok:

A Székesegyházi kerület egyéb nevei:

1940: A., Archidiaconatus Cathedralis

1950: I., Archidiaconatus Cathedralis ad S. Stephanum Protoregem Hungariae

A Budai kerület egyéb nevei:

1940: B., Archidiaconatus Budensis

1950: III., Archidiaconatus Budensis ad B.M.V. In Eremo

A Kun- és Besenyőföldi kerület egyéb nevei:

1950: II., Archidiaconatus In Terra Bissanorum et Cumanorum (ad S. Ludovicum Regem)

A Árpádszállási kerület egyéb nevei:

1950: IV., Archidiaconatus In terra Árpádszállás (ad S. Gerardum Ep. et Mart.)

* * * * *

AZ IRATANYAG LEÍRÁSA

A. Főesperesi Iratok

1952 - 2004

ÖSSZESEN: 0,71 ifm

A.1. Székesegyházi főesperesség iratai:

1977-2004

Összesen: 0,125 ifm

a./ iratok

0,09 ifm

1./ Templomszámadás-bírálatok

1940-1942

2./ Kelényi Ottó főesperes (1975-1981) iratai

1977-1981

3./ Brajnovits Ferenc főesperes (1981-1997) iratai

1983-1987, 1995-1997

4./ Plébániák bérnyújtás előtti vizitációi

1991

5./ Kertész Péter főesperes (1997-2004) iratai

1997-2004

b./ iktatókönyvek

0,03 ifm

1981-1997

1998-2004

A.2. Budai főesperesség iratai:

1941-2004

Összesen: 0,305 ifm

a./ Mészáros Iván és Büttner Ferenc iratai

templomszámadás bírálatok

1941-1950

0,0125 ifm

b./ Kuthy István főesperes (1952-1963) iratai

0,14 ifm

1./ iratok

1952-1963

2./ iktatókönyv

1952-1963

c./ Mátyás Kálmán főesperes (1963-1974) iratai

0,07 ifm

1./ Plébániai vizitációk

jegyzetfüzet

1965-1968

jegyzetfüzet	1973	
jegyzőkönyvek (plébániák abc-rendjében)	1965-1969	
jegyzőkönyvek és levelezés	1973	
3./ Gál Ferenc fegyelmi ügye	1968-1970	
2./ Vegyes ügyek	1968-1974	
4./ Mátyás Kálmán előadásai koronákon	1952-1968	
d./ Németh Gyula főesperes (1975-1989) iratai		0,08 ifm
espereskerületenként, plébániák szerint rendezve	1982-1988	

A.3. Árpádszállási főesperesség iratai:

		1997-2004	Összesen: 0,03 ifm
a./ iratok	1997-2004		0,02 ifm
b./ iktatókönyv (spirálfüzet)	1998-2004		0,01 ifm

A.4. Kun- és Besenyőföldi főesperesség iratai:

		1961-2004	Összesen: 0,25 ifm
a./ iratok			
1./ vizitációk	1961-1992		0,12 ifm
2./ iratok	1965-2004		0,11 ifm
b./ kötetek			
1./ iktatókönyv	1978-2004		0,01 ifm
2./ főesperesi nyilvántartó (pénztárkönyv)	1988-1992		0,01 ifm

B. Esperességek (1737-1777, 1777-2004)

A székesfehérvári püspöki levéltár birtokában van a veszprémi egyházmegye fehérvári espereseinek protocolluma (az 1737-1777 közötti évekből). Ezt a kötetet – bár még a székesfehérvári egyházmegye megszervezése előtt keletkezett – tematikai szempontból mindenképp iratsorozatunkba illeszkedőnek tekintjük (B.I.). [Ugyane fondalcsoporthoz soroltuk egy jóval későbbi, de szintén nem a székesfehérvári egyházmegye keretein belül működő espereskerület gazdag iratanyagát: az esztergomi főegyházmegye Budakörnyéki Esperességének 1931-1993 közötti állományát – amelynek csak bizonyos plébániái (pl. utolsó székhelye, Budaörs) – kerültek az 1993-as egyházmegyei határrendezéskor Fehérvárhoz.]

A székesfehérvári egyházmegye espereskerületi beosztásáról, valamint arról, hogy az egyes plébániák melyik espereskerületbe tartoztak, legkönnyebben az 1786-tól nyomtatásban is megjelenő egyházmegyei schematismusokból tájékozódhatunk. (A kötet sorozat 1811-től válik folyamatosná, korábban a direktórium-jellegű „Ordo Officii Divini” kötetek részét képezi. Egyelőre az új egyházmegye első évtizedeinek kormányzattörténeti problémáit nem kívánjuk eldönteni, csak jelezzük: van olyan espereskerületi protocollum (Lovasberény, 1777-1793), mely a nyomtatott forrásokból megismerhető espereskerületi beosztásba egyáltalán nem illeszthető be...)

A székesfehérvári egyházmegye espereskerületi beosztása három ízben változott meg gyökeresen. Az ezek által behatárolt időszakok:

a./ 1777-1949 (segédletünkben B.II.-vel jelölt korszak);

b./ 1949-1993 (B.III.);

c./ 1993-2004 (B.IV.);

d./ 2004-től. (B.V.).

Az iratanyag rendezését és leírását (a lehetőségek szerint) e korszakhatárokhoz igazodva végeztük el.

Az esperesek (vagy latin elnevezésük – vice-archidiaconus – tükörfordításaként sokáig gyakran alesperesek) a kerületükbe tartozó plébániák elsődleges ellenőrzését végzik. Kinevezésük a püspök hatásköre volt (bár ez 1957-1989 között csak állami beleegyezéssel volt lehetséges – ennek hiányában gyakran csak az „esperesi teendőik ideiglenes ellátásával” bízhatta meg papját a püspök). A püspök bármely plébánosát megbízhatta esperesi feladatokkal, így az esperességek székhelye gyakran változott. Még arra is volt példa, hogy nem is a kerület papságából került ki az esperes: a szigeti és csepeli kerületek évtizedeken át közös vezetéssel, perszonalunióban működtek.

Az esperesi székhely gyakori változásaiból következően az egyes plébániák irattáraiból reménykedhetünk még további esperesi iratok felbukkanására a későbbiekben is. Ezért az iratanyag leírásakor nem a már meglévő iratokból indultunk ki, hanem az elvi lehetőségekből. Olyan rendszert dolgoztunk ki, mely számmal látja el az összes lehetséges igazgatási szintet, s melybe így elvben minden felbukkanó irat utólag besorolható. A helyzetet azonban némiképp bonyolítja, hogy a fent jelzett átszervezések során egy-egy új espereskerület gyakran magát egy korábbinak jogutódjának tekintette, s iratkezelését valójában nem különítette élesen attól el. Ez leginkább az esperesi iktatókönyvek korszakhatáron átnyúló, folytatólagos továbbvezetésében érhető tetten. Ezeket a nehézségeket jeleztük az iratanyag leírásakor.

Az esperesek munkakörét az általános egyházjog és az egyházmegyei jogszokások (zsinatok) határozták meg. Iratkezelésük részletesen nem volt szabályozva, azok gyakorta tükrözik az esperesek egyéniségét is.

A székesfehérvári egyházmegye esperesi kerületei a különböző korszakokban:

B-II. (1777-1948)

Az espereskerületek száma – a nyomtatott schematismusok megjelenésétől (1786) követve –: kezdetben 8; majd fokozatosan nő számuk. Egy organikus építkezésnek lehetünk tanúi e korszakban. Logikus és jól követhető a bővülés, mindig a legnépesebb kerületek megosztása – esetleg kisebb határmódosítása – történik meg. Schematismusainkban való feltűnések szerint: 9 (1791) 10 (1810), 11 (1860), 12 (1869), 13 (1936) 14 (1948).

(A megszervezések pontosabb időpontja még kutatható.)

JELZET	ESPERESKERÜLET		FELTŰNÉS NYOMTATOTT FORRÁSBAN, MEGJEGYZÉS
	NEVE (FELETTES FŐESPERESSÉG)	NÉVVÁLTOZATAI ¹	
B-II-1.	Albaregalensis Superior (CATHEDRALIS)	Albaregalensis Superior ad S. Ladislaum R. Hungariae; Székesfehérvári Felső	Schematismus 1791. (1786-ban még differenciálatlan Albaregalensis)
B-II-2.	Albaregalensis Inferior (CATHEDRALIS)	Albaregalensis Inferior ad S. Emericum; Albaregalensis Inferior ad S. Vincentium A Paulo; Székesfehérvári Alsó	Schematismus 1791. (1786-ban még differenciálatlan Albaregalensis. Titulusváltás a Szfvár, Középső kárület megszervezésekor).
B-II-3.	Csákváriensis (CATHEDRALIS)	Csákveriensis Superior; Csákváriensis ad S. Petrum, Csákvári	Schematismus 1791.
B-II-4.	Válensis (CATHEDRALIS)	Válensis ad S. Gerardum; Váli	Schematismus 1786.
B-II-5.	Adonyiensis (CATHEDRALIS)	Csákveriensis Inferior; Adonyiensis ad S. Paulum; Adonyi	Schematismus 1786. (1810-től már Adonyi Kerület néven)
B-II-6.	Bicskensis (CATHEDRALIS, 1860-tól: BUDENSIS)	Bitskensis Superior; Bicskensis ad S. Joseph; Bicskei	Schematismus 1786.
B-II-7.	Érdensis (CATHEDRALIS, 1860-tól: BUDENSIS)	Bitskensis Inferior; Érdensis ad S. Michaelum Archangelum, Érdi	Schematismus 1791. (1810-től már Érdi Kerület néven)

¹ Nem tüntettük fel az egyes községnevek leírásának változásából fakadó névváltozatokat. Pl.: Bitske-Bicske; Vál-Vaál-Váll stb.

B-II-8.	Insulanus (BUDENSIS)	Insulanus ad S. Martinum; Szigeti	Schematismus 1786.
B-II-9.	Budensis Inferior (BUDENSIS)	Budensis Inferior ad S. Pium, Budai Alsó	Schematismus 1786.
B-II-10.	Budensis Superior (BUDENSIS)	Budensis Superior ad S. Albertum; Budai Felső	Schematismus 1786.
B-II-11.	Cathedralis (CATHEDRALIS)	Cathedralis sub immediato gubernio Archi.Diaconi Cathedralis; Cathedralis ad s. Stephanum Protoregem Hungariae; Székesegyházi,	Schematismus 1860. (1856-1860 közt szervezik meg)
B-II-12.	Albaregalensis Medius (CATHEDRALIS)	Albaregalensis Medius ad S. Emericium; Székesfehérvári Középső	Schematismus 1869. (1864-1869 közt szervezik meg)
B-II-13.	Martonvásriensis (BUDENSIS)	Martonvásriensis ad S. Joannem Vianney, Martonvásári	Schematismus 1936. (1925-1936 között szervezik meg)
B-II.14.	Káloziensis	Booromei Szent Károly	Schematismus 1948 (1947 őszén szervezik meg)
B-II-15.*	Lovasberényiensis		fennmaradt protocollum 1777-1793 közt. Felfogható B-II.3. előzményének is.

B-III. (1949-1993)

Az espereskerületek rendszerének teljes újjászervezése 1949-ben történt, előkészítője Potyondi Imre volt. (Vö.: Shvoy Lajos: Önéletrajz). Összesen 22, meglehetősen kisméretű espereskerület jött létre, de ezek közül kettő (a korábbi Szigeti kerület helyén megszervezett Csepel és Szigeti valójában soha nem különült el, hanem perszonálunióban működött.

JELZET	ESPERESKERÜLET		FELTŰNÉS NYOMTATOTT FORRÁSBAN, MEGJEGYZÉS
	NEVE (FELETTES FŐESPERESSÉG)	NÉVVÁLTOZATAI	
B-III-1.	Székesegyházi Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	I.; Szent István király; Cathedralis ad s. Stephanum Protoregem Hungariae + iratokban: Székesfehérvári	Schematismus 1950.
B-III-2.	Székesfehérvári Felső Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	II.; BAKONYVIDÉKI; Szent László király; Albaregalensis Superior ad S. Ladislaum R. Hungariae; Albaregalensis Superioir in Monte Bakony	Schematismus 1950.
B-III-3.	Székesfehérvári Északi Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	III. (IV.-1950-ben); GAJAVÖLGYI, Bodajki Segítő Szűz Mária + iratokban: Bodajki	Schematismus 1950.
B-III-4.	Székesfehérvári Középső Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	IV. (III.-1950-ben); Szent Imre herceg; Albaregalensis Medius ad S. Emericium	Schematismus 1950.

B-III-5.	Velence - tóparti Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	V.; Szent Péter apostol + iratokban: Velencetavi	Schematismus 1950.
B-III-6.	Váli Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	VI.; Boldog Gizella	Schematismus 1950.
B-III-7.	Vértessaljai Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	VII.; Szent Mór	Schematismus 1950.
B-III-8.	Sárréti Espereskerület (KUN-ÉS BESENYÓFÖLDI)	VIII. (I.-1950-ben) ; Borromei Szt. Károly	Schematismus 1950.
B-III-9.	Besenyőföldi Espereskerület (KUN-ÉS BESENYÓFÖLDI)	IX. (II.-1950-ben); Depaul Szt. Vince	Schematismus 1950.
B-III-10.	Kunföldi Felső Espereskerület (KUN-ÉS BESENYÓFÖLDI)	X. (III.-1950-ben); Árpádházi Szent Margit	Schematismus 1950.
B-III-11.	Kunföldi Alsó Espereskerület (KUN-ÉS BESENYÓFÖLDI)	XI. (IV.-1950-ben); Boldog Pál	Schematismus 1950.
B-III-12.	Dunamenti Espereskerület (KUN-ÉS BESENYÓFÖLDI)	XII. (V.-1950-ben); Szent Pál apostol	Schematismus 1950.
B-III-13.	Budai Alsó Espereskerület (BUDAI)	XIII. (I. -1950-ben) ; Máriaremetei Boldogságos Szűz Mária	Schematismus 1950.
B-III-14.	Budai Középső Espereskerület (BUDAI)	XIV. (II. -1950-ben); Boldog Özséb, Pilisi	Schematismus 1950.
B-III-15.	Budai Felső Espereskerület (BUDAI)	XV. (III.-1950-ben); Szt. Adalbert	Schematismus 1950.
B-III-16.	Budai Nyugati Espereskerület (BUDAI)	XVI. (IV.-1950-ben); Keresztelő Szt. János	Schematismus 1950.
B-III-17.	Bicskei Espereskerület (BUDAI)	XVII. (V.-1950-ben); Szent József	Schematismus 1950.
B-III-18.	Budai Keleti Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	XVIII. (I.-1950-ben); Szent Gellért	Schematismus 1950.
B-III-19.	Érdi Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	XIX. (II.-1950-ben); Szent Mihály főangyal	Schematismus 1950.
B-III-20.	Martonvásári Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	XX. (III.-1950-ben); Vianney Szt. János	Schematismus 1950.
B-III-21.	Csepeli Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	XXI. (IV.-1950-ben); Árpádházi Szt. Erzsébet	Schematismus 1950. (Perszonálunió)
B-III-22.	Szigeti Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	XXII. (V.-1950-ben); Tours-i Szt. Márton	Schematismus 1950. (Perszonálunió)

B-IV. (1993-2004)

Az espereskerületek rendszerének újjászervezését (a rendszer túlbonyolítottságán túlmenően) az egyházmegyei határok 1993 májusában történt átalakítása tette indokolttá. A megváltozott területű egyházmegyében 13 espereskerület jött létre ekkor.

JELZET	ESPERESKERÜLET		FELTÚNÉS NYOMTATOTT FORRÁSBAN, MEGJEGYZÉS
	NEVE (FELETTES FŐESPERESSÉG)	NÉVVÁLTOZATAI	
B-IV-1.	Székesegyházi Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	I.; Szent István királyról nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-2.	Enyingi Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	II.; Szent Imre hercegről nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-3.	Bodajki Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	III.; A Segítő Szűz Máriáról nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-4.	Velencei Espereskerület (SZÉKESEGYHÁZI)	IV.; Szent Péter apostolról nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-5.	Budaörsi Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	VIII.; Szent László királyról nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-6.	Csákvári Espereskerület (BUDAI)	VI.; Szent Mór püspökről nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-7.	Pilisvörösvári Espereskerület (BUDAI)	VII.; Boldog Özséb remetéről nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-8.	Bánhidai Espereskerület (BUDAI)	V.; Szent Borbáláról nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-9.	Érdi Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	IX.; Szent Gellért püspökről nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-10.	Csepeli Espereskerület (ÁRPÁDSZÁLLÁSI)	X.; Árpádházi Szent Erzsébetről nevezett Iratokban: Csepelszigeti	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-11.	Adonyi Espereskerület (KUN ÉS BESENYŐFÖLDI)	XI.; Szent Pál apostolról nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-12.	Dunaújvárosi Espereskerület (KUN ÉS BESENYŐFÖLDI)	XII.; Szent Józsefről nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993
B-IV-13.	Sárbogárdi Espereskerület (KUN ÉS BESENYŐFÖLDI)	XIII.; Boldog Gizelláról nevezett	Körlevél, 1993/IV. - 1406/1993

B-V. (2004-től)

Az espereskerületek rendszerének további egyszerűsítését 2004 októberében vezette be Spányi Antal püspök. Az átszervezés során megszűntek a főesperességek, s a plébániákat mindössze 5 espereskerületbe rendezték, amelyek kizárólag magyar védőszenteket kaptak.

Az átstrukturálás oka elsősorban a paphiányból fakadó nehézségek sora volt. A plébániák oldallagos ellátásának során ugyanis a korábbi 13 kerületben egy-egy pap egyszerre több espereskerületben is gyakorta érintett volt, s volt olyan körzet is, melynek papi létszáma minimálisra csökkent.

(Mint viszonylag friss egyházigazgatási képződményeknek, ezeknek iratanyaga nem került még levéltárba.)

JELZET	ESPERESKERÜLET		FELTÚNÉS NYOMTATOTT FORRÁSBAN, MEGJEGYZÉS
	NEVE	NÉVVÁLTOZATAI	
B-V-1.	Székesfehérvári Espereskerület	I.; Szent István oltalma alatt	Körlevél, 2004/XI. - 850/2004
B-V-2.	Vértesi Espereskerület	II.; Árpádházi Szent Margit oltalma alatt	Körlevél, 2004/XI. - 850/2004
B-V-3.	Budai Espereskerület	III.; Szent Imre oltalma alatt	Körlevél, 2004/XI. - 850/2004
B-V-4.	Dunamenti Espereskerület	IV.; Árpádházi Szent Erzsébet oltalma alatt	Körlevél, 2004/XI. - 850/2004
B-V-5.	Mezőföldi Espereskerület	V., Szent László oltalma alatt	Körlevél, 2004/XI. - 850/2004

AZ IRATANYAG LEÍRÁSA

B. Esperesi Iratok **1737-2004** **MINDÖSSZESEN: 3,02 ifm**

B.I. Más egyházmegyékben keletkezett esperesi irattárak, 1737-1777, 1931-1993 **Összesen: 0,78 ifm**

B.I.1. A veszprémi egyházmegye Fehérvári Espereskerületének iratai 1737-1777 **0,04 ifm**

1. Districtus Albensis Protocollum Vice Archi-Diaconale per Josephum Drávecz ejusdem Districtus Archi-Diaconum et Parochum Vallensem inchoatum Anno 1737.

(A kötet régi jelzete: SzfvPL – Kézirattár – No.5068.

Digitális másolata megtalálható az MNL VeML-ben és a VFL-ben. Elérhető levéltárunk online-szolgáltatásában is. Megjegyzésre méltó, hogy Drávecz József főesperessé, sőt káptalani helynökké előlépve is használta a kötetet.)

B.I.2. Az esztergomi főegyházmegye Budakörnyéki Espereskerületének iratai **1931-1992** **0,73 ifm**

1. doboz: szálas iratok 1931–1936

2. doboz: szálas iratok 1938–1942

3. doboz: szálas iratok 1943–1953

4. doboz: szálas iratok 1955–1968

5. doboz: szálas iratok 1969–1985

6. doboz: szálas iratok 1985–1993

+ iratminták

+ iktatókönyvek (1957-1988, 1989-1993)

B.I.3. A veszprémi egyházmegye Várpalotai Esperesi Kerületének iratai **1979-1988** **0,01 ifm**

1. Iktatókönyv

* * * * *

B.II. **1777-1948** **Összesen: 0,98 ifm**

B.II.1. Székesfehérvári Felső Espereskerület **1801-1906** **0,12 ifm**

1. Protocollum Vice-Archi-Diaconale Superioris Districtus Albensis 1801 – 1848 0,035 ifm
(Újrakötött. A kötet ezt követően a Székesfehérvári Középső kerület jegyzőkönyveit tartalmazza 1949 – 1963 között)
2. Protocollum Venerabilis Districtus Superioris Albensis 1818 – 1906 0,06 ifm
(Újrakötött, 1958-ban No.1641 számmal kéziratárba sorolva)
3. Protocollum Vice-Archi-Diaconale Districtus Superioris Alba Regalensis... 1858 – 1891 0,02 ifm
(1958-ban No.1642 számmal kéziratárba sorolva)
4. Koronajegyzőkönyvek 1947 – 1948 0,005 ifm

B.II.2. Székesfehérvári Alsó Espereskerület **1841-1859** **0,01 ifm**

1. Székes Fehérvári Egyházi Megye... Alsó kerületének jegyzőkönyve 1841-ik esztendő-től kezdve
Csonka, első íve után minden hiányzik, noha gerince eredendően jóval nagyobb kötetre utal. Cirill betűs ceruzás firkálásokkal 1945-ből. A kötet 1846-1851 között nem tartalmaz bejegyzéseket.

B.II.3. Csákvári Espereskerület **1816-1942** **0,14 ifm**

1. Protocollum Districtus Csákváriensis... 1816 – 1831 0,045 ifm
(Újrakötött)
2. Protocollum Districtus Csákvári... No.II 1832 – 1897 0,04 ifm
3. Csákvár 1899 – 1938 0,03 ifm
*(Címke késői. A kötet hiányos: első 10 oldala nincs meg, végén tépés nyomok.
A kötetben füzetke, belemásolva bele Prohászka jegyzőkönyvekre adott válasza)*
4. Csákvári espereskerület tanítói gyűléseinek jegyzőkönyvei 1880 – 1942 0,025 ifm
+ (lásd még utolsónak feltüntetett lovasberényi kötetet!)

B.II.4. Váli espereskerület	1868-1942	0,23 ifm
1. A Váli espereskerület koronajegyzőkönyvei (<i>Restaurált</i>)	1868 – 1910	0,03 ifm
2. A Szent Gellértről nevezett Váli espereskerület koronai jegyzőkönyvei	1911 – 1942	0,03 ifm
3. A váli espereskerület tanítói körének jegyzőkönyve	1904 – 1939	0,02 ifm
4. A váli espereskerület tanfelügyelőjének iktatott iratai	1920 – 1930	0,15 ifm
+ <i>További iktatókönyv-részletet (1937-1949) lásd B.III.5, Velencei espereskerület anyagában</i>		–

B.II.5. Adonyi Espereskerület	1884-1948	0,07 ifm
1. Protocollum Districtus Adonyiensis	1903 – 1948	0,04 ifm
2. Esperesi látogatások jegyzőkönyve	1908 – 1927	0,01 ifm
3. Az Adonyi Espereskerület r.k. Tanítói Egylet gyűléseinek jegyzőkönyvei (<i>1942-ig vezetve, későbbiek hozzáfűzve</i>)	1884 – 1948	0,02 ifm

B.II.6. Bicskei Espereskerület	1817-1931	0,12 ifm
1. Protocollum ... Districtu Bitskeiensis (<i>Belső borítókön: Acta Districtualia. Acta Congregationis Districtualis. Cimkéje ázott, alig olvasható</i>)	1817 – 1845	0,05 ifm
2. Protocollum Honor Districtu Bicskeiensis	1851 – 1915	0,045 ifm
3. [Bicske] Espereskerületi papi gyűlések jegyzőkönyve	1915 – 1931	0,025 ifm

B.II.7. Érdi Espereskerület	1892-1947	0,03 ifm
1. Érdi espereskerület gyűléseinek jegyzőkönyve	1892 – 1910	0,02 ifm
2. Iktatókönyv	1933 – 1947	0,01 ifm

B.II.8. Szigeti Espereskerület	1946-1948 [-1954]	0,01 ifm
1. Esperesi és tanfelügyelői iktatókönyv <i>továbbvezetve 1954-ig</i>	1946 – 1948	
B.II.9. Budai Alsó espereskerület	1814-1906	0,03 ifm
1. Protocolla Coronarum Districtus Buda-inf. ab anno 1814 usque 1906	1814-1906	0,03 ifm
B.II.10. Budai Felső espereskerület	1877-1930	0,015 ifm
1. Protocollum Honor Districtus Budensis Superioris... Liber II.	1877 – 1930	0,015 ifm
B.II.12. Székesfehérvári Középső Espereskerület	1871-1947	0,045 ifm
1. Protocollum Congregationis Districtus Alba Regalensis Medii... <i>(Címke nincs, a cím az első korabeli oldalról. Belső borítón: Székesfehérvári közép esp. Ker. jkv 1871 – 1910)</i>	1871 – 1910	0,02 ifm
2. Székesfehérvári Szent Imréről nevezett Középső Espereskerület üléseinek jegyzőkönyvei <i>(Címkéje szinte olvashatatlan. Pótlappal)</i>	1911 – 1947	0,025 ifm
B.II.13. Martonvásári Espereskerület	1933-1948	–
<i>Iktatókönyv. 1933-1948. Mivel folytatólagosan tovább vezették, lásd B.III.20.1 anyagában</i>		
B.II.15*. Lovasberényi Espereskerület (?)	1777 -1793	0,06 ifm
1. Lovasberényi espereskerület koronajegyzőkönyvei <i>(Restaurált)</i>	1777 – 1793	0,06 ifm

Az egyházmegye espereskerületi beosztásának változásai a nyomtatott schematismusokból követhetőek a legjobban. Azokban azonban már ilyen nevű kerület nem létezik. E kötet elején felsorolják a kerülethez tartozó plébániákat (Pázmánd, Velence, Nadap, Pátka, Lovasberény, Boglár, Acsa) – ezek zöme 1791-ben már a Csákvári kerület része, Pázmánd kivételével, mely Bicske alá tartozik.) Egyelőre nem kívánunk állást foglalni abban a kérdésben, hogy itt a csákvári kerület egy korai névváltozatával, vagy egy eddig nem leírt egyházigazgatási egységgel van-e dolgunk.

* * * * *

B. III.	1949-1993		Összesen: 1,04 ifm
B.III.1. Székesegyházi Espereskerület		1955-1993	0.05 ifm
a1./ iratok	1949-1935		
a2./ iratok	1992		
b./ iktatókönyv	1955-2004		
<i>(A kötet használatának időhatárai túlnyúlnak korszakunkon.)</i>			
B.III.3. Székesfehérvár–Északi, [Gajavölgyi] Espereskerület		1975-1993	0,04 ifm
a./ iratok	1975-1993	0,02 ifm	
b./ iktatókönyv	1977-2004	0,02 ifm	
<i>(A kötet használatának időhatárai túlnyúlnak korszakunkon.)</i>			
B.III.4. Székesfehérvári Középső Espereskerület		1949-1963	–
<i>Jegyzőkönyveit 1949 – 1963 közötti évekből lásd: B.II.1.1. kötetben</i>			

B.III.5. Velencetavi Espereskerület		1949-1993	0,28 ifm
a./ esperesi iratok,		0,22 ifm	
Burján Imre iratai	1949-1962		
Szendi József iratai	1962-1969		
Horváth József iratai	1969-1987		
Sörédi Imre iratai	1987-1992		
b./ koronajegyzőkönyvek		0,02 ifm	
	1949-1987		
	1987-1990		
c./ iktatókönyvek		0,04 ifm	
<i>iktatókönyv (Váli kerület)</i>	<i>1937-1947</i>		
<i>iktatási ívek (Váli kerület)</i>	<i>1947-1951</i>		
<i>(A fenti, részben idegen, B.II.4-be illő köteteket Burján Imre személye és egybefüggő iratkezelése miatt csatoljuk ide.)</i>			
	iktatási ívek	1951-1962	
	iktatókönyv	1989-1993	
B.III.6. Váli Espereskerület		1949	0,01 ifm
Koronajegyzőkönyvek	1949	0,01 ifm	
B.III.7. Vértesaljai Espereskerület		1976-1993	0,015 ifm
iktatókönyv	1976-2004	0,015 ifm	
<i>(A kötet használatának időhatárai túlnyúlnak korszakunkon.)</i>			

B.III.8. Sárréti Espereskerület		1954-1993		0,11 ifm
a./ iratok	1954, 1965, 1967-74, 1976-1993		0,09 ifm	
b./ iktatókönyv	19372-1993		0,02 ifm	
B.III.9. Besenyőföldi Espereskerület		1960-1964		0,025 ifm
a./ koronajegyzőkönyvek	1962-1963			
b./ vizitációk	1963-1964			
c./ személyi ügyek	1960-1964			
d./ harangösszeírás	1963			
e./ anyagi ügyek	1960-1964			
f./ befizetések	1963-1964			
B.III.11. Kunföldi Alsó Espereskerület		1974-1991		0,005 ifm
a./ iratok	1974-1977, 1990-1991			
B.III.14. Budai Középső Espereskerület		1949-1993		0,195 ifm
a./ Oszkó József iratai	1949-1977			
koronajegyzőkönyvek	1949-1953			
korona-iratok	1949-1976			
személyi ügyek	1949-1977			
anyagi ügyek	1950-1977			
pénztárkönyv	1952-1967			
b./ Lauber Benedek iratai	1978-1984			
koronairatok	1979-1983			

esperesi konferencia	1978-1983
intetntio ad ordinari elszámolások	1983-1984
nyugdíjügyek	1981
stóladíjtáblázatok	1979
vegyes ügyviteli iratok	1980-1983
c./ Labbant Lajos iratai	1984-1993
hitoktatási iratok	1984-1989

B.III.17. Bicskei Espereskerület

[1930], 1949-1984

0,25 ifm

a./ esperesi iratok	1955-1975
b./ koronajegyzőkönyvek	1949-1963
c./ E.H leiratok espereshez, esperes a kerület papsághoz	1949-1957
d./ Egyházmegyei Gazdasági Tanács, jövedelem-összeírások, Egyházmegyei Takarékszövetkezet, egyházmegyei ügyész	1930
e./ hitoktatási felügyelet iratai	1958-1960
f./ újabban leadott esperesi iratok	1977-1984

(Az iratanyag eredeti tárolási rendjében található, a d. jelű csomó Balogh Károly esperes korábbi aktivitásainak lecsapódása.)

B.III.19. Érdi Espereskerület

1965-1992

0,02 ifm

Iktatókönyv	1965-1992	0,02 ifm

B.III.20. Martonvásári Espereskerület	1949-1955		0,02 ifm
1. Tanfelügyelői iktatókönyv (1930-1948)1949-1960 (benne néhány tanfelügyelői-hitoktatási felügyelői irat is)		0,01 ifm	
2. Iktatókönyv	1949-1955	0,01 ifm	

B.III.21-22. Csepeli és Szigeti összevont espereskerületek	1985-1993		0,02 ifm
a1./ iratok	1985-1993	0,005 ifm	
b1./ iktató	1946-1954	- Lásd B.II.8.	
b2./ iktató	1986-2004	0,015 ifm	
<i>(A kötet használatának időhatárai túlnyúlnak korszakunkon.)</i>			

* * * * *

B. IV. **1993-2004** **Összesen: 0,32 ifm**

B.IV.1. Székesegyházi Espereskerület	1996-2004		0,005 ifm
a./ iratok	1996-2004	0,005 ifm	
<i>Iktatókönyvét lásd III.1. (1955-2004)</i>			

B.IV.3. Bodajki Espereskerület	1994-2004		0,04 ifm
a./ iratok	1994-2004	0,04 ifm	
<i>Iktatókönyvét lásd III.3. Székesfehérvár Északi (1977-2004)</i>			

B.IV.4 Velencei Espereskerület		1994-2004		0,02 ifm
Iktatókönyv	1994-2004		0,02 ifm	
B.IV.5. Budaörsi Espereskerület		1993-2004		0,05 ifm
a/ iratok	1993-2004		0,04 ifm	
b./ iktatókönyv	1993-2004		0,01 ifm	
B.IV.6. Csákvári Espereskerület		1993-2004		–
<i>Iktatókönyvét lásd III.7. Vértesaljai Espereskerület (1976-2004)</i>				
B.IV.7. Pilisvörösvári Espereskerület		1994-2004		0,11 ifm
a./ Haut József iratai	1994-1995		0,01 ifm	
b./ Mits János iratai	1994-1997		0,01 ifm	
c./ Sipos Péter iratai	1997-2004		0,09 ifm	
1. iratok			0,06 ifm	
2. gyűjtések			0,02 ifm	
3. iktató			0,01 ifm	
B. IV.8. Bánhidai Espereskerület		1993-2004		0,035 ifm
a./ Varga János iratai	1993-2000			
b./ Simon Péter iratai	2002-2004			

B.IV. 10. Csepelszigeti Espereskerület	1993-2004	0,04 ifm	0,04 ifm
a./ iratok	1993-2004	0,04 ifm	
<i>Iktatókönyvét lásd III.21-22 (Csepeli és Szigeti Espereskerületek (1986-2004))</i>			

B.IV.12. Dunaújvárosi Espereskerület	1998-2003	0,02 ifm	0,02 ifm
a./ iratok	1998-2003	0,02 ifm	

* * * * *

A fent leírt iratanyag változatos utakon került a levéltárba.

- Ismeretlen a Drávucz-kötet levéltárba kerülésének ideje, de az 1970-es évek szakirodalma már itt tudta.
- Kuthy István – aki püspöki levéltáros is volt – maga helyezte el iratait a levéltárban 1963 táján (Nem volt tekintettel a proveniencia elvére, saját főesperesi iratait a püspökség egyházkormányzati irataira jellemző numerus archivi-vel látta el.
- Sulyok Ignác levéltáros ismeretlen időben (véltetően a nyolcvanas évek elején) több plébániáról begyűjtötte a 19. századi esperesi protocollumokat.
- A püspökség irodaigazgatója, Kertész Péter 1998 táján adta át a levéltárnak az addig őrizetében lévő korai székesegyházi főesperesi iratokat.
- A 2004 őszén beállt változások után a felmentett esperesek és főesperesek maguk adták le a püspöki aulán irataikat.
- 2000-től folyamatosan zajló plébániai iratmentések során következetesen mentettem el a plébániai irattárakból az esperesi iratokat.

Az iratok rendezése nagyobb részt átvételkor, kisebb részt e tematikus segédlet készítése kapcsán 2012 elején történt.

A korszakokhoz kötődő struktúra kialakítását 2012 elején végeztem el, előzetes kormányzattörténeti vizsgálódások után.

A rendezéshez és repertórium-készítéshez gyakorlati segítséget a NEFMI által 2011 végén megítélt támogatásából nyertem.

Jelen segédlet első verzióját 2012 tavaszán zártam le és publikáltam a honlapon keresztül.

Egy segédlet természetesen soha nincs teljesen készen: a kutatások eredményeit és az őrzött anyag változásait, gyarapodásait folyamatosan követnie kell – ezt meg is tesszük.

Jelen verzió a 2021. őszi állapotokat tükrözi.

(Nem tartalmazza a rendezendő-szétválasztandó velencei és bicskei espereskerületek anyagát tartalmazó lymbus állományt.)

Mózessy Gergely